

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis S. R. E. Cardinalis Bona Opera Omnia

Tribus Tomis comprehensa

De Divina Psalmodia, Ejusque Causis, Mysteriis, Et Disciplinis, deque variis Ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis Divinis Officiis, Tractatus, Historicvs, Symbolicvs, Asceticvs. Sive Psallentis Ecclesiae Harmonia - Opus novum, & curiosum, ac multiplici eruditione illustratum ... Operum ...

Bona, Giovanni

Parisiis, 1678

Cap. VI. De Prima.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9929

Colles frugiferi, lignaque sylvæ,
Montes, & viridis gramina vallis,
Facunda segetes, dulcia poma,
Summo psallite Regi.

Bruta quadrupedes, reptile terra,
Immensas Domino reddite grates:
Omnisque Alituum musica molles
Promat gutture cantus.

Infantes teneri, lata juvenus,
Simplex virginitas, cana senectus,
Huc denso properent agmine, & astræ
Pulsent laudis honore.

Rector cœlituum, te canat Indus,
Te psallat nitidi potor Enipei,
Mauri te celebrent, & tua dives
Volvat nomina Ganges.

Alternis resonent cantibus hymni,
Iungantur modulis organa mille,
Sambuca, cithara, tympana, plectra,
Sistrum, fistula, cornu.

CAPUT VI.

DE PRIMA.

§. I.

Orandum esse post solis ortum. Laudatur Sol, ejusque ortus describitur. Fabula Memnonis. De cultu solis, & eius falsa apotheosi. Inter priscos adorantium ritus etiam oscula adhibita.

OFFICII nocturni cursum jam ut nostra imbecillitas tulit, laudisque matutinæ mysteria devota mentis actione transegimus: nunc diurnæ servitu-

tis pensum nos vocat; nunc solis orientis radius oculos restituit mundo, confusas rerum species distinguit claroque luminis splendore faciem quamdam, ac venustatem cunctis rebus infundit. Sol incipit, ait (a) Ambrosius, emunda oculos mentis, ô homo, animique interiores obtutus, ne qua festuca peccati aciem tui præstringat ingenii, & puri cordis turbet aspectum. Procedit sol magno, jubare diem, magno mundum complens lumine, vaporans calore. Cave ô homo solam ejus perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor ejusvisustuæ mentis obcæcet. Cave ne radius ejus exoriens tuum confundat aspectum: Qui è regione in solis lucem fixum intendit obtutum, repercusso lumine omnem subitò amittit aspectum, æstimat se nihil videre, & intuendi munere esse fraudatum. Non igitur te tanto splendori temerè committas, sed quando hunc vides, auctorem ejus considera: quando hunc miraris, lauda ejus creatorem. Hæc carptim ex (b) Ambrosio, qui etiam alibi, exemplo avium, quæ nascente sole suavissimo cantu æthera mulcent, hortatur nos ad laudes hoc tempore æterno conditori canendas. Quis enim sensum hominis gerens non erubescat sine psalmorum celebritate diem ordiri, cum etiam minutissimæ aves solemni devotione, & dulci carmine ortus dierum prosequantur? Illa nemorum Siren Philomela, cantillantium avicularum præcentrix quanta spiritus contentione, quanta vocum varietate in occursum solis tota diffunditur? quam sonoro modulamine, quam mirabili ardore nascentem salutat? Nunc leni voce submurmurans musicos tonos retexit: nunc harmonicis quibusdam motibus dissaltans omnium modorum personat suavitatem: nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso. Sed & aliarum volucrum pennatus exercitus omnium dulcedinum numeros, omnium concertuum sonos per-

* Ambrosii Exam. li. 4. cap. 1. b Idem ibid. lib. 5. cap. 12.

currens solem excipit advenientem. Rident amabili vultu universa, dum nova luce radians sol diem reddit mundo, rebus colorem, floribus venustatem. Oritur sol oculus mundi, jucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. Oritur sol aëris nitor, terræ decus, herbarum gloria, cor sphaerarum, luminum moderator, omnium viventium genitor, magnum Dei simulachrum. Oritur, inquam, ortuque suo ad celebrandas Numini laudes nos excitans, mentem nostram ad æterni solis contemplationem attollit.

METRUM XI.

*J*am Phœbus rutilum caput
 Vetus cœruleis equis
 Elatum pelago extulit.
 Noctem Phosphorus horridam
 Clara percutiens face,
 Stellas depulit aethere.
 Lux fulgens radiantibus
 Pingens cuncta coloribus
 Umbras lumine temperat.
 Tellus omniferos sinus
 Pandens aetheris ignibus
 Ardet murice flammeo.
 Errantes pecudum greges
 Herbis luce rubentibus
 Carpunt gemmea pabula.
 Laxis flet lacrymis polus
 Noctis tristia funera,
 Quas blanda excipit obstetrix
 Natura, & teneris cibum
 Hortis mellifluum parat.
 O quam floriferum solum
 Vultu ridet amabili!

Flammæ exacuum rose,
 Candent lilia pulchrius,
 Rident prata venustius,
 Vernant cuncta decentius.
 Arguta alituum cohors
 Vocis nectare diffuens
 Nascentem recinit diem,
 Cantat flebilibus modis
 Sylvosum recreans nemus
 Ales garrula Daulias,
 Musæ ruris Achantides
 Ludentes hilari sono
 Mulcent aëra cantibus.
 O Solis nitidum jubar
 Squallentem tenebris humum
 Optata irradians face:
 Dum tu per tibi cognitas
 Alii signiferi vias
 Terris lumina dividis,
 Nos certo quoque tempore
 Immixti superum choris
 Summo carmina Numini
 Psallentes terimus diem.

II. Quis enim tot naturæ provocatus incitamentis,
 tot creaturarum invitatus obsequiis, tot exemplis com-
 motus, tam iners inveniatur, ut solari jubare perfusus,
 non illicò ejus præconia celebret, ejus benignitas so-
 lem suum oriri facit super bonos, & malos? Notissima
 est Memnonis statua in Ægyptiis olim Thebis erecta,
 quam (c) Philostratus in vita Apollonii, & Calli-
 stratus in expositione statuarum describunt. Hæc spon-
 te sua cum radiis solaribus tangeretur suavissimum
 vocis sonitum, ut illi fingunt, emittebat, primoque
 lucis fulgore in os incidente nascenti Phœbo assurgens

c Philostrat. lib. 6. cap. 3. Calistrat. lib. de expos. statuar. c. 1. & 9. ex
 his Nat. Comes l. 6. Mytholog. c. 3.

lapidea labiorum claustra in ejus laudes referabat. Hoc fabuloso scilicet integumento antiquiores Sophi nobile documentum occultarunt, debere hominem rationis compotem ad solis ortum ipsius Conditoris majestatem adorare. Quod simpliciores viri haudquaquam ad illorum mentem percipientes, Creatoris cultum ad solem ipsum materialem transtulerunt. Nam, ut ait Sapia; (d) *Non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex; sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, aut Lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Quorum si specie delectati Deos putaverunt, sciant quanto his Dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit fortior est illis: à magnitudine enim speciei, & creature cognoscibiliter poterit creator horum videri. Hæc Sapia.*

III. Quia verò speciosissimus creaturarum est Sol, plures quoque invenit cultores, non solum inter rudiores, & barbaras nationes, sed etiam inter gentes, quæ politiori literatura, ac humanioribus placitis excultæ erant, ut (e) Tertullianus, & Arnobius asseverant. De his eleganter Aurelius (f) Prudentius Clemens adversus Symmachum sic cecinit:

*Est qui conspicuis superos quæsit in astris,
Ausus habere Deum solem, cui tramite certo
Conditio imposta est vigilare laborem,
Visibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane volantem,
Et quod nemo negat, mundo, cœloque minorem.*

Concinnè quoque de iisdem (g) Cyrillus Hierosolymitanus, Quidam, ait, solem Deum ponebant, ut occidente sole noctis tempore sine Deo essent. (h) Sophocles in Oedippo tyranno solem vocat primum omnium Deo-

d Sap. 13. 1. e Tertullian. in Apolog. Arnob. l. 1. f Prud. adv. Symm. lib. 1. Epigr. 15. g Cyrill. cat. 4. h Sopho. in Oedip. v. 675.

rum. Ejus autem vetustissimi adoratores fuerunt Persæ, & Chaldæi. Ad Persas, inquit (i) Tertullianus, si fortè deputabimur, licet solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipsum ubique in suo clypeo. Et Darii castra describens Q. (k) Curtius; Super tabernaculum, ait, unde ab omnibus conspici posset imago solis crystallo inclusa fulgebat. (l) Justinus item Historicus, Persæ, inquit, solem unum Deum esse credunt, & equos eidem sacros ferunt. Persarum sacra sub Mithræ nomine soli dicata in specibus (m) Tertullianus sæpè commemorat, itemque (n) Luctatius Placidius, & Lilius (o) Gyraldus: quem errorem sequutus Basilides Deum *μυθων* appellabat. Quo verò ritu Persæ soli sacrificarent, tradit (p) Eustathius Archiepiscopus Thesalonicensis in explicatione Iliadis Homeri. Quamquam Persas ignem potius, quam solem coluisse (q) Maximus Tyrius his verbis affirmet. Persæ adorant ignem diarium, nimirum divinitatis signum, insatiabilem, voracem. Huic cum sacrificant alimentum præbentes his verbis utuntur, Ede ignis Domine. Chaldæos autem solem adorasse, (r) Diodorus Sículus scribit, qui & fabulam elegantem narrat de ejusdem solis apotheosi. Ab his ad Ægyptios solis cultus propagatus est, quos omnium primos solem pro Deo habuisse asserunt (s) Eusebius, & Theodoretus. Sed Chaldæis primatum in hac re astruit (t) Severianus, atque inde putat (u) Lampridius Heliogabalo inditum nomen, à solis scilicet Sacerdotio, cum prius Varius vocaretur. Sub nomine verò Serapidis, & Osiridis Ægyptios solem intellexisse testantur (x) Cicero, Macrobius, Diodorus, & Plutarchus: de cujus statuæ pensilis mirabili artificio

i Tertull. in Apolog. k Curtius lib. 3. l Justinus Historic. lib. 1. m Tertull. libro de Baptismo, de corona militis, de præscriptionibus. n Placid. ad postrema carnina l. 1. Thebaïd. o Gyrald. de Diis gen. synrag. 7. p Eustathius in Iliad. q Max. Tyrius sermon. 38. r Diodor. lib. 3. c. 8. & lib. 4. c. 5. s Euseb. de præp. Evang. lib. 1. c. 6. Theodoret. de cur. Græc. affect. lib. 3. t Severian. in catena Græca ad c. 1. Genes. u Lamprid. in Heliogabalo. x Cic. 3. de natura Deor. Macrobi. 1. Sat. c. 21. Diodor. lib. 1. c. 2. Plutarch. lib. de Osirid.

legi potest in suis Annalibus Michael (*γ*) Glycas. Solem quoque ab Assyriis, & Phœnicibus sub nomine Adonis maxima veneratione habitum tradit (*z*) Macrobius. Et (*a*) Eufebius Cæsariensis, Phœnices, inquit, solem adorant vocantes eum *Beelsamen*, id est cœli Dominum. Similiter Phryges sacrorum administrationibus immutatis eundem sub nomine *Attinis* colebant, & eodem Macrobio Auctore festivitatem in ejus honorem celebrabant 8. Calendas Aprilis, quem diem Hilaria appellabant, quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit. Massagetæ unum solem venerari, & eidem equos immolare (*b*) Strabo, & Herodotus affirmant. Etiam Æthiopes equos soli offerebant, Deo omnium velocissimo, id quod velocissimum est sacrificantes, teste (*c*) Heliodoro. Apollinem Belum vocatum, & adoratum ab Aquileiensibus accepimus ab (*d*) Herodiano. Sol Græcorum Deus ab Herodoto nuncupatur, eumque passim à Græcis pro Deo habitum (*e*) Pausanias asseverat. Indos adorasse solem tradunt (*f*) Clemens Alexandrinus, & Philostratus Lemnius. Idem scribunt de Tyriis Q. (*g*) Curtius, de incolis Insularum Oceani versus meridiem Diodorus, de Atheniensibus (*h*) Josephus Iudæus, de Siculis (*i*) Phalaris Tyrannus, de Armenis (*k*) Xenophon, de Babylo- niis (*l*) Philostratus, de Pæonibus (*m*) Maximus Tyrius, de Germanis (*n*) Cæsar, de Manichæis (*o*) Augustinus, de aliis alii. Porro à Platonicis adoratum solem patet ex (*p*) Plotino. Sed & Pythagorici soli orienti Hymnos lyra canebant, ad quem Iamblicus elegan-

γ Glycas p. 4. Annalium. & Macrobi. loc. cit. *a* Eusebius de præp. Evang. lib. 1. c. 7. *b* Strabo l. 11. Herodot. in Clío. *c* Heliodor. in Æthiopic. lib. 9. *d* Herodiano. lib. 8. Herodot. in Polymnia. *e* Pausan. in Corinth. in Laconic. & in Arcadici. *f* Clem. Alex. orat. ad Græcos. Philostrat. vit. Apoll. lib. 2. cap. 11. *g* Curtius l. 4. Diodor. lib. 3. cap. 13. *h* Joseph. lib. 2. contra. Apionem pro pœsinem. *i* Phalaris Epist. 103. ad Cantan. *k* Xenoph. l. 4. *l* Philostr. l. 1. c. 20. *m* Max. Tyr. ser. 38. *n* Cæsar. de bello gall. lib. 6. *o* Aug. ep. 74. & lib. 14. & 20. cont. Faustum. *p* Plotin. lib. 4. Enn. 4. cap. 30.

tissimam orationem composuit Et quis ignorat mensam solis apud Æthiopes Divi (*g*) Hieronymi , & Pausaniæ scriptis celeberrimam ? A Romanis item Imperatoribus dicata soli templa describunt (*r*) Aurelius Victor , Flavius Vopiscus , Eutropius , & Ammianus Marcellinus. Denique omnes gentes in solis cultum variis ritibus conspirasse (*s*) plerique auctores ostendunt. Sanctus Philastrius Brixienfis Episcopus inter hæreses veteris Testamenti eam recenset , quæ soli divinos honores tribueret : Tum Hermiam , & Seleucium redarguit negantes Christum sedere in carne ad dexteram Patris , sed carnem in sole posuisse existimantes , illud Psalmographi perperam intelligentes , *in sole posuit tabernaculum suum*

IV. At quod attinet ad cultum solis , sacrorum (*t*) librorum testimonia prætermittere grande piaculum esset. Et sanè Israëlita à vicinis gentibus Idolorum cultum edocti ad ortum solis adorabant apud Ezechielem. Josias verò justissimus Rex eos delevit , qui soli adolebant incensum : equos abstulit , quos Reges Judæ dederant soli in introitu templi Domini : currus solis combussit igni. Lego etiam civitatem solis , fontem solis , domum solis , quæ omnia ad falsam solis apotheosim spectasse dubium non est. Ex curru autem Heliaë currum solis descripsisse Poëtas putat Chrysostomus Homilia de ascensione Heliaë , nam sol Græcè Helios dicitur. Job item amicus Dei cui similis non erat sub sole , adversus amicorum calumnias summum judicem innocentiaë suæ testem in-

g Hieron. Epist. ad Paulinum initio Bibliot. Pausan. in Atticis , & posteriorib. Eliacis. *r* Aur. Victor in Valeriano. Fl. Vopisc. in cod. Eutrop. l. 9. Hist. Rom. Amm. Marcellin. lib. 17. *s* Theodor. de cur. Græc. affect. lib. 3. Euseb. præp. Evang. lib. 1. c. 6. & 7. Phornut. denat. deor. Apollodor. in Biblioth. Fulgentius , & Nat. Comes in Mythologiis. Artemidor. l. 2. c. 36. Julian. imp. or. 4. Seneca de benef. l. 6. c. 21. & 23. l. 7. c. 31. Sext. Empyr. l. 8. adu. Mathem. Mapheus Vegius Lauden. in disputatione inter solem , terram , & aurum Gyrald. de Diis. t Ezech. 8. 16. 4. Reg. 25. 5. 11. Jos. 15. 7. 1d. 19. 41. 1sa. 19. 18. Hier. 43. 13. Chrysost. to. 1. Job. 13. 26.

vocans, suasque virtutes modestè enarrans ait: *Si vidi solem cum fulgeret, & latatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quasi diceret vir patientissimus, Affligat me Deus, & non parcat, si cultum sibi debitum transtuli ad creaturam. Numquam me jucundissimus orientis solis aspectus splendoris illecebris, oculorum lenocinio ita pellexit, ut divinum illi numen inesse crederem, ac propterea osculata manu, & in cælum porrecta divinos eidem honores impenderem. Hac enim adorationis specie externum quoddam obsequium exhibent Soli gentes, quæ verum Deum ignorant: immò sub specie obsequii nobilem creaturam multiplici afficiunt contumelia, de qua re eleganti prosopopœia idololatrias reprehendit ipsemet sol apud Julium (u) Firmicum Maternum. Solem vero non esse Deum probat eleganter, & diffusè (x) Zacharias Episcopus Mitylenes in disputatione de mundi opificio. Hinc putat (y) Lipsius adorandi verbum derivasse, quia manus ad ora admovebant adorantes: non ab ador (frumenti id genus est) quod censet Grammaticorum acumen. Adhibita verò oscula in Solis, aliorumque Deorum cultu certissimum est. Sed cum plerique vererentur ore profano Deos ipsos tangere, eminus stantes manum porrigebant, eamque statim ad os suum referebant, & suaviabantur. Hunc adorantium habitum sacra Regum Historia ostendit, dicens: (z) *Et omne os, quod non adoravit Baal, osculans manum.* Eundem morem plures ingerunt Scriptores. Minutius Felix in Octavio: Cæcilius simulacro Serapidis denotato, ut vulgus supersticiosum solet, manum ori ad movens osculum labiis pressit (a) Lucianus Samosatenus: Si quis est pauper, ita Deo litat, ut dexteram dumtaxat suam osculetur. (b) Apuleius:

u Jul. Firmic. lib. de errorib. prof. Relig. cap. 8. x Zacharias de mundi opificio. y Lipsius l. 2. elect. cap. 6. z 3. Reg. 19. 18. a Lucian. de sacrificiis. b Apul. Apolog. 10.

Nefas habet adorandi gratia manum labris admovere.
 (c) Athenagoras : Osculum adoratio quædam est. Plura reperiet qui voluerit apud (d) Pithæum in Adversariis, & (e) Muretum in variis lectionibus. Ex hac autem adorandi ratione ille forsitan ritus emanavit, quo principibus viris manus osculari solemus, de quo legendus in Parergis Franciscus (f) Luifinus Utinensis criticus exquisitissimus. Sed jam ad Solem, à quo digressi sumus, his obiter adnotatis, revertamur.

§. II.

Omnes Ethnicorum Deos referri ad Solem. Currem versus Orientem.

I. **A**urelius (a) Macrobius luculentus Auctor, & doctus omnes Deos gentium referri ad solem longo, & erudito sermone demonstrat ex Orpheo, Homero, Hesiodo, Platone, aliisque doctrina præstantibus viris, qui numerosam illam Deorum congeriem ad unum Solem revocarunt, cujus varios effectus facilis, & rudis antiquitas varia esse numina censuit, quæ variis quoque nominibus distinxit. Explicat hanc doctrinam eximius Philosophorum Plato in Cratylo, & secundo de legibus. (b) Nonnus Panapolita in Dionysiacis Bacchum introducit, qui solem deprecans sic canit : Belus es Euphratæ, Lybicus vocatus Ammon, Apis es Niliacus, Arabs Saturnus, Assyrius Jupiter. Et infra. Sive Serapis es Ægyptius, sive Mithris Babylonis, in Græcia Delphicus Apollo, sive tu Pæon dolorem mitigans. Sive es Æther varius, sive Astrochiton. Eadem ferè habent (c) Proclus Lycius in Hymno solis, &

a Athenag. in legatione ptopè finem. d Petr. Pith. Adversat. lib. 1. cap. 7. e Muret. var. lect. l. 10. c. 1. f Franc. Luifin. l. 2. parergon cap. 19. a Macrobi. 1. Satur. à cap. 17. ad 23. b Nonnus in Dionysiacis lib. 40. v. 396. c Proclus in Hym. solis v. 24.

ex Latinis (*d*) Papinius in Thebaïde , & (*e*) Julianus Aurelius libro de cognominibus Deorum. Non est autem omittendus Martianus Felix (*f*) Capella , apud quem Philologia elegantissimis hisce carminibus solem veneratur.

*Ignoti vis celsa patris , vel prima propago ,
Fomes sensificus , mentis fons , lucis origo :
Regnum naturæ , decus , atque assertio Divum ,
Mundanusque oculus , fulgor splendentis Olympi ,
Ultra mundanum fas est cui cernere patrem.
Te Serapim Nilus , Memphis veneratur Ostrim ,
Dissona sacra Mitram , Ditemque , ferumque Typhonem.
Atys pulcher item , curvi & puer almus aratri ,
Ammon & arentis Libyes , ac Biblius Adon.
Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.*

Sic etiam (*g*) Mercurius Trismegistus in Pimandro Deum Deorum solem appellat , cui omnes cedunt Dii cœlestes tanquam regi , & potenti. Sunt (*h*) & alii plures , qui Solem maximum Deorum vocant , & omnia illa numina , quæ sibi fingebant Antiqui , ad ipsum referunt. Vix enim inter Ethnicos quispiam fuit sapientiæ laude conspicuus , qui non crediderit unicum esse Deum , quem illi sub variis nominibus colebant. De qua re (*i*) Medaurensis quidam Philosophus nomine Maximus , & ipse Ethnicus sic scribit ad Augustinum. Equidem unum esse Deum summum sine initio , sine prole naturæ ceu patrem magnum , atque magnificentum , quis tam demens , tam mente captus neget esse certissimum? Hujus nos virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocamus , quoniam nomen ejus proprium cuncti videlicet ignoramus.

d Statius 1. Thebaid. *e* Jul. Aurel. de cogn. Deor. l. 1. c. 4. & lib. 3. c. 6. *f* Mart. Capella de nuptiis Merc. & Philologia l. 2. *g* Trimeg. Piman. cap. 3. *h* V. Cluverium l. 1. Germ. antiquæ cap. 26. & Vossium de Idololatria à 9. 2. usque ad 18. *i* Maximus Medauren. Ep. 43. inter Epist. D. August.

II. Hęc nos de cultu Solis officium Primę, quod post ejus exortum celebratur, vel invito dicere compulsi. Sed priusquam hinc longius abeamus, operę pretium fuerit solerter indagare, cur antiquissimi Christianę fidei Principes, & Doctores versus Orientem orandum esse decreverint. Nam, teste Tertulliano in Apologético, quidam Gentiles à Christianis adorari Solem existimarunt, quod ad Orientis regionem precarentur. Percellit acriter animum meum hæc difficultas, nam priscos Ethnicorum Sacerdotes ad hanc cęli partem conversos sacrificasse, memini me legisse apud veteres Scriptores Gręcos, & Latinos: atque hunc fuisse morem Magorum, & Pythagoreorum scribunt (k) Herodotus, & Cęlius Rhodiginus. Sanę Poętarum Princeps sic canit: (l)

Illi ad surgentem conversi lumina solem,

Dant fruges manibus falsas, & tempora ferro

Summa notant pecorum, paterisque altaria libant:

Ubi Servius Grammaticus, Disciplinam, inquit, cęremoniarum sequutus est, ut Orientem spectare diceret eum, qui esset precaturus. Ovidius in Fastis: (m)

Hęc Dea placanda est, hęc tu conversus ad ortus

Dic quater.

Valerius Flaccus in Argonauticis. (n)

Imperat hinc altę Phębi surgentis ad orbem

Ferre manus, totisque simul procumbere campis.

Ex hoc ritu Latinus Pacatus Drepanus statim post exordium sui (o) Panegyrici hæc habet: Ut divinis rebus operantes in eam cęli plagam ora convertimus, à qua lucis exordium est; sic ego vota verborum; quę olim nuncupaveram, soluturus, id oratione tempus afficiam, quo Romana lux cępit. Inter Gręcorum Epigrammata unum extat cujusdam (p) Possidippi, in

k Herodot. lib. 1. Cęl. Rhodig. antiq. lec. 1. 12. cap. 9. l Vigil. 12. Aneid. m Ovid. Fasto. lib. 4. n lib. 2. o ad Theod. p Possidipp. apud Nat. Comit. lib. 1. Myth. c. 10.

quo testatur Antiquorum templa ita constructa fuisse, ut qui in eis orarent, Orientem respicerent. De eadem re (q) Vitruvius; Qui adierint, ait, ad aram immolantes, aut sacrificia facientes, spectent ad partem cœli Orientis. (r) Apuleius, Tunc Orientem obversus, & incrementa solis augusti tacitus imprecatus. (s) Dionysius Thrax, Antiquorum templa statim orientem solem solebant excipere, & statim orto lumine fenestris, ac foribus patefactis repleti, ubi sacrificia fiebant. (t) Hyginus Gromaticus; Postea placuit omnem Religionem eò convertere, ex qua parte cœli terra illuminatur. An igitur Catholica Ecclesia damnatos gentium ritus hac in re studuit imitari? Absit. Aliæ sunt causæ sanctissimi instituti, quas orthodoxi Patres observarunt.

III. Et primò quidem ad Orientem conversi hac de causa oramus, quia nos exules esse, & peregrinos profiteremur, & ad patriam nostram, unde ejecti sumus, ad terrestrem scilicet paradysum, quem Deus plantavit in Eden ad Orientem suspiramus. Rectè (u) Basiliius magnus; Omnes quidem inter orandum Orientem aspiciamus, pauci autem scimus, quod antiquam patriam inquirimus, paradysum quem plantaverat Deus. Hanc eandem rationem (x) Moses Barcephæ Episcopus Syrus auctoritate multorum Patrum confirmat; atque ita ait constructa olim templa, ut ad solem orientem in mense Nisan, in æquinoctio scilicet vernali, obversa sit fabrica, quia nimirum illo mense supra paradysi locum sol oriatur. Et sic fermè antiquiores Basilicæ etiam nunc constructæ apparent, ut ortum respiciant æquinoctialem. Quare (y) Sidonius Apollinaris describens Ecclesiam à S. Patente Lugdunensi Episcopo constructam hæc inter cætera scribit:

q Vitruvius lib. 4. Architect. cap. 5. r Apuleius lib. 2. Metam. s Dionysius Thrax. lib. 3. Digres. apud Lud. de la Cerda in 8. Eneid. t Hyginus de limitibus. u Basiliius l. de Spiritu sancto. c. 27. x Moses de Paradiso p. 1. cap. 13. y Sidonius Apoll. l. 2. Ep. 10. ad Hesperium.

*Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur; sed arce frontis
Ortum prospicit equinoctialem.
Intus lux micat, atque bracteatum
Sol sic sollicitatur ad lacunar,
Fulvo ut concolor erret in metallo.*

Deinde dicit (z) Bar- cepha ad orientalem portam paradisi solam, non etiam ad reliquas collocatam esse custodiam, quia Orientis regio præstituta erat, ut esset locus adorandi Deum. Huic doctrinæ consentire videtur (a) Gregentius Archiepiscopus dicens: Nos ad solis ortum orare edocti sumus, quoniam illic Deum invenimus, qui hominem formavit, & paradysum condidit. Sed clarius de hac re loquitur (b) Germanus Archiepiscopus Constantinopolitanus: Orientem versus precari traditum est ab Apostolis sanctis, propterea quod spiritalis Sol justitiæ Christus Deus noster in terra apparuit in orientis solis sensibilibus partibus: propterea etiam quod nos denuò paradysum illum in Eden expetimus, & speculamur ab Oriente, recuperatum iri expectantes: & etiam recipientes ortum illum lucis apparituræ in Domini secundo adventu, & regeneratione.

I V. Secundam causam assignat (c) Justinus Martyr, sive quisquis est Auctor quæstionum ad Orthodoxos apud ipsum, ostendens hanc orandi consuetudinem ab Apostolis acceptam, non quod divinum habitaculum in illo climate existiment constitutum, sed quia Deo semper ea, quæ meliora sunt destinamus; illa autem mundi pars hominum opinione præstantissima censetur. Nam ut scribit Dionysius (d) Halycarnassæus, Pars Orientalis nobilior ex Hetruscorum disciplina, & ex augurum Romanorum traditione felicior putabatur in captandis auspiciis. Accedit (e) Augustini

z Moses in fine p. 2. de Paradiso. a Gregent. in disput. cum Herbano Judæo. b German. in Theoria rerum Ecclesiast. c Justinus qu. 118. d Dionys. Halic. l. 2. antiquit. Roman. e Aug. l. 2. de ferm. Dom. in monte cap. 9.

Sententia dicentis : Cum ad orationes stamus, ad Orientem convertimur, unde cœlum surgit : non tanquam ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui ubique præsens est non locorum spatiis, sed maiestate potentiæ ; Sed ut admoneatur animus ad naturam excellentiorem se convertere, id est ad Dominum, cum ipsum corpus ejus, quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est ad corpus cœleste convertitur. Divinitas autem, (f) ait Nicetas, per Orientem designatur, utpotè altum, & excelsum, quoniam cum sol oritur, in sublime fertur.

V. Tertia ratio est, quia Christus, quem oramus, vera lux est, verumque Oriens. Ideò benè dicit (g) Chrysoſtomus : Hoc semper appetamus, ut conversi ab Occidente, intenti ad Orientem agnoscamus Deum omnipotentem. Venit lux in mundum, radiavit mentibus nostris obscuris, declarata sunt tætra, manifestata sunt occulta, tenebrosa aperta, ut lux oriretur nobis. Ita (h) Propheta pollicitus est : *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitia.* (i) Psalmista item dicit : *Lux orta est justis, & rectis corde letitia.* Igitur in oratione à Christo vero Sole illustramur, sicut illustrantur à sole corporeo, qui respiciunt ad Orientem. Sententia Platonis est, quam laudat, & citat k) Nazianzenus, idem in sensibilibus esse solem, quod Deus in intellectibilibus : ut enim hic mentem, ita ille oculos illustrat ; atque ut hic res. eas omnes, quæ animo, & ratione intelliguntur, pulchritudine vincit ; ita etiam ille eas, quæ oculorum sensu percipiuntur. Approbat hanc sententiam disertis verbis Athanasius : Non ideo adoramus ad Orientem, quod in ea parte mundi Deus aliquo modo circumscriptus habitet, sed quia Deus lux est vera : eam ob causam ad creatū istud lumen conversi,

f Nicet. in orat. 39. Naz. num. 15. g Chryl. to. 1. Hom. in cap. 6. Zach. b Malach. 4. 2. i Psal. 96. k Nazianz. orat. 34. quæ est 2. de Theolog. l Athan. qu. 37. ad Antiochum, si tamen ejus est hic liber.

non illud, sed Creatorem adoramus, & ex elemento omnium splendidissimo omnium elementorum splendidissimum Creatorem veneramus. Consentit Clemens (m) Alexandrinus: Quoniam autem diei natalis imago est oriens: illinc quoque lux augetur, quæ primum illuxit ex tenebris; sed etiam iis, qui voluntantur in ignorantia, exortus est dies cognitionis veritatis, ideo orantes docemur verti ad orientem. Sic honor qui ab Ethnicis Soli creato deferebatur, datus est à fidelibus Christo vero Soli: sicut de Circensibus ludis, qui fiebant in honorem Solis loquitur (n) Corippus Africanus his versibus:

*Hunc veterum primi ritum non ritè colebant:
Esse Deum solem recta non mente putantes.
Sed factor solis postquam sub sole videri
Se voluit, formamque Deus de Virgine sumpsit
Humani generis, tunc dempto solis honore
Est Christo delatus honor.*

Memorable est quod (o) Palladius refert in Historia Lausiaca, Elpidium Abbatem totis viginti quinque annis nunquam versum fuisse ad Occidentem, sed semper ad Orientem respexisse, quamvis spelunca ejus posita esset in cacumine montis: adèd hujus ritus orandi ad Orientem tenax fuit. Huc etiam pertinet quod de quodam adolescente narrat in prato spiritali Joannes (p) Moschus: hic erim de homicidio falsò accusatus militibus dixit; Per Dominum vos rogo, suspendite me ad Orientem, ut illum videam, quando suspensus ero. Sed postea ab imminente morte liberatus fuit.

VI. Quartam rationem docet (q) Damascenus, cui adstipulantur Cassiodorus, & Hugo Eterianus. Dominus enim cruci pro nobis affixus humeros ad Orientem, faciem vertebat ad Occidentem. Ideò nos oramus ad Orientem, ut in faciem Christi respiciamus.

m Clem. Alex. lib. 7. Strom. n Corippus lib. 2. o Pallad. c. 108. p 10. Moschus c. 72. q Dama'sc. lib. 4. de fide orth. cap. 13. Cassiod. ad Pl. 67. Hugo Eterian. lib. de regressu anim. cap. 14.

Adde quod, juxta Propheticum carmen, psallimus Domino, (r) *qui ascendit super cœlos cœlorum ad Orientem*, ut cum ascendente in cœlum corde, & votis prosequamur. Hinc etiam Magi venerunt ab Oriente adorare Dominum, ut fides, quæ sol animæ est, inde inciperet apparere, unde sol oriri solet. An non item ex Oriente in fine dierum creditur esse venturus? Ad Orientem idcirco convertimur, ait (s) Hilarius Pictaviensis, quia ipse, secundum Prophetam oriens ex alto sit, & ascendit ad Orientem, ut eò regressus unde descenderat oriens nosceretur, ipseque sit omnibus in hunc cœlestis Sedis ascensum rursus auctor oriundi. Nam id ipsum sequens ferme significat, cum dicitur, *Ecce dabit voci suæ vocem virtutis*. Numquid ulla vox potest majoris esse virtutis, quam dissolutorum corporum pulverem in formam cogere, soliditatemque membrorum, & vitam rursus in homines, animasque renovare, & corruptionem naturæ imbecillis naturæ cœlestis incorruptione mutare? Hæc humanæ spei vera & perfecta constantia est, hæc divinæ magnificentiæ bonitas absoluta. Aliam hujus causæ confirmationem habemus ab (t) Athanasio: Quare, inquit, oramus ad Orientem? Quia Spiritus sanctus per Davidem Prophetam præcepit, (u) *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus*. Quod si Judæus objiciat, ubinam steterunt pedes Domini? Zacharias (x) Propheta respondet: *Et stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum, qui est contra Hierusalem ad Orientem*.

VII. Quinta tandem ratio esse potest, ut inter nos, & Infideles discrimen sit. Consuevit Ecclesia Dei, ait (y) Lucas Tudenis Episcopus, orare ad Orientem, ut per hoc à sectis variis, & erroribus separetur, quæ Sole justitiæ illustrata se Domino soli Christo Jesu despon-

r psalm. 67. s Hilari. in Psalm. 67. t Athanas. qu. 37. citata. u Psalm. 131. x Zachar. 14. 4. y Lucas Tuden. l. 2. adv Albigensec. c. 2.

savit. Hæretici tenebris obæcati à vero sole remanent alieni, & modo ad Orientem, modo ad Occidentem, modo ad Meridiem, modo ad Septentrionem orant, & circumferuntur vagi in omnibus actionibus suis. Orant Saraceni ad meridiem, & Judæi diverso modo. Catholici verò quibus divina Scriptura dicit, (z) *Vobis timentibus nomen Domini orietur Sol justitia*, orant ad Orientem divino oraculo admoniti per Salomonem, qui dicit Deo: (a) *Oportet solem prævenire ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis ibi te adorare*. Et quia, ut ait David, (b) *exortum est in tenebris lumen rectis*, debet populus Dei respicere, & adorare ad Orientem, ut ille de quo dicitur, (c) *Oriens vocabitur nomen eius*, qui est oriens ex alto Deus Israël, fideles lumine claritatis suæ perfundat, (d) *qui habitat lucem inaccessibilem*, & in lucem suæ Divinitatis præcepit credere dicens: *Credite in lucem, ut filii lucis sitis*. Testatur etiam ipsa Veritas, quod *qui male agit, odit lucem, & qui facit veritatem, venit ad lucem*. Hactenus Lucas. Quod verò Turcæ, & Saraceni conversi ad Austrum orent, testatur (e) Euthymius in Panoplia. Manichæi, teste (f) Augustino, orationes faciebant ad solem per diem quaquaversum circumit: ad lunam per noctem si appareret, si autem non appareret, vertebantur ad Aquilonem. Mercurius (g) Trismegistus sole occidente ad Austrum respicere eum præcipit, qui oraturus est: at sole oriente in eum, qui dicitur subsolanus. Judæi autem orabant ad Occidentem, quia ostium tabernaculi ad Orientem respiciebat. Et illi quidem occidenti literæ insistent habentes velamen in cordibus suis: nos spiritu vivificante illustrati ut filii lucis in luce ambulamus vero lumini adhærentes, de quo (h) scriptum est, *super te autem orietur Domi-*

z Malach. 4. 2. a Sap. 16. 28. b Psal. 111. c Zach. 6. 12. d Ioan. 12. 36. Ioan. 3. 20. e Euthym. Panopi. p. 2. tit. 24. f Aug. lib. 20. contra Faustum. g Trismegist. in fine Asclepii h Isai. 60. 2.

mus, & gloria ejus in te videbitur. Caterum de hoc ritu præter Auctores supracitados agunt (i) Clemens Romanus, Tertullianus, Origenes, Nazianzenus, Epiphanius, Gregorius Nyssenus, Anastasius Nicænus, D. Thomas, & alii recentiores.

§. III.

Veterum opiniones de sole. Verus Sol adorandus, qui est Christus. Quis sit ignis obscurans solem. Cur oremus hora prima.

1. **A**Chilles (a) Tattius in Isagoge ad Arati Phœnomena veterum Physicorum ridiculas de sole opiniones recenset. Docet enim Plato solem ex igne constare: quidam è terræ, ac nubium exhalationibus. Philolaus eundem quicquid habet igneum, ac transparens ex æthereo igne, qui supra ipsum est, exprimere putat, ac per quædam rimarum interstitia splendorem ad nos transmittere. Epicurus pumicis speciem habere censet, atque ex igne per quædam foramina splendorem ejaculari. Anaximander lucem ab eo, qui sit rotæ similis, emitti sentit. Heraclitus scaphæ similem putat. Stoïci sphæræ, alii disco. Quidam pedalem, alii octuplo, alii undevicies terra majorem faciunt. Omitto Porphyrii placitum relatu indignissimum, quod curiosus lector inveniet apud Georgium Pisidem in Cosmurgia. Plures quoque de sole absurdas opiniones referunt (b) Theodoretus, & Plutarchus. Manichæi solem navim esse asseriebant de purissimâ Dei substantia fabricatam, ut refert (c) Augustinus. Narrat (d) Cyrillus Alexandrinus Anaxagoram Philosophum morte ab Atheniensibus damnatum fuisse, quod solis

i Cl. Rom. l. 2. const. apost. Tertull. in apolog. & l. adv. Valentin. Origen. Nyss. lib. de orat. a Achill. Tattius ad Arati Phœn. c. 19. & 20. b Theodoret. lib. 1. & 4. de cur. Græc. affect. Plutarch. de placitis philosoph. lib. 2. cap. 20. c Aug. lib. 20. contra Faustum. d Cyrill. Alex. lib. 6. ad Julianum.

circulum nihil aliud esse diceret, quam lapidem quemdam ignitum. Hic, ut refert (e) Iamblicus, tamen de sole tam exigua sentiret, interrogatus aliquando cujus rei gratia natus fuisset, ut solem, inquit, contemplerer: Aded externi luminis pulchritudine captus fuerat. Sed quam multipliciter peccarit, cum hoc dixit Anaxagoras, Cælius (f) Lactantius ostendit in divinis institutionibus. E contra verò quidam sanctorum Patrum, quod B. Theodoro (g) Studia narrante didicimus, cum è cella prodiret, tegumentum capiti imponebat, ne aciem in solis jubar intenderet, causamque rogatus respondit: Ecquid est cur temporarium lumen videre velim? Et rectè quidem. Nam, ut ait Magnus (h) Gregorius, sancti viri postquam omnia præsentis vitæ oblectamenta despiciunt, præ illius lucis internæ dulcedine ab hac exteriori luce animum quasi à tenebris avertunt: multumque secum intrinsecus contendunt, ne hujus lucis, quæ fulget extrinsecus, delectatione rapiantur. Hi sunt, qui dicunt cum Propheta (i) Domino, *Diem hominis non desideravi, tu scis*. Hi sunt, qui solam dilexerunt (k) Sapientiam, & proposuerunt pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius, candor est enim lucis æternæ, speciosior sole, & nihil inquinatum in eam incurrit. Hi sunt, qui verum adorant Solem, quem si quis sequitur, (l) non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Idcirco prima diei hora, statim ac sol materialis exortus est, Solem justitiæ adorantes in spiritu, & veritate gratissimum adolent orationum incensum, ut luce spirituali digni sint illustrari. Solis enim instar Deus exoritur, ait (m) Athanasius, illustrans uniuscujusque animum. Non omnium autem hæc dies est, sed eorum qui peccatis mortui sunt, & vivunt Deo. Væ illis quibus obtene-

e Iamblic. de vita pythag. l. 2. c. 9. f Lactant. l. 3. c. 9. g Theodor. Studia serm. 18. h Gregor. lib. 12. moral. c. 2. i Hierem. 17. 16. k Sap. 7. l. Joann. 8. 12. m Athan. serm. de Sabb. & circumcissione.

bratus est sol in ortu suo, super quos factæ sunt tenebræ palpabiles, & horribiles: (*n*) *nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*: Et dicent in die iudicii, *Ergo erravimus à via veritatis, & Sol intelligentia non est ortus nobis*. Optimè (*o*) Basilii: Quemadmodum sensibile hoc lumen non omnibus similiter exoritur, sed habentibus oculos, & vigilantibus his item qui nullo interstite impedimento prohibentur, quin frui possint claritate solis primum adventantis: Sic & justitiæ Sol verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non omnibus suum splendorem præbet, sed his qui vivendi formulam nihil ipso indignam exigunt.

II. Satagendum est igitur, ut primitias diei puramenti intentione offeramus Domino, ut qui ad principium diei nos pervenire fecit, sua virtute incolumes ad salutaria cuncta perducatur: ne fortè in nobis prophetica illa comminatio adimpleatur (*p*) *supercecidit ignis, & non viderunt solem*. Ignis iste fumosus lucidissimum solis jubar obscurans, ignis superbiæ est. ut explicat (*q*) Augustinus, ignis concupiscentiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ceciderit non videbit solem. Quem solem? Non istum, quem tecum vident, & pecora, & muscæ, & boni, & mali: est alius sol, de quo dicturi sunt illi, Sol non est ortus nobis, quia vicit illos concupiscentia carnis. Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Hunc ignem vocat (*r*) Bernardus ignem alienum, quem si quis in divino sacrificio offerre præsumpserit, etiamsi patrem habeat Aaron, morietur in iniquitate sua. Porrò ignis alienus ait (*s*) Absalon Abbas, est luxuria, quæ est in cubilibus, & impudiciis: ignis alienus est iracundia, quæ est in dissensionibus, & contumeliis; ignis alie-

m Athan. serm. de Sabb. & circumcissione. *n* Isai. 13. 10. psal. 81. Sap. 5. 6.
o Basil. in psal. 33. *p* psal. 57. *q* Aug. in psal. 57. *r* Bernard. ser. 2. de purific.
s Absalon Abb, ser. 25. qui est 2. de pent.

nus est invidia, quæ est in detractio alienæ virtutis. Ignis alienus inquit (t) Ambrosius, est libido. Ignis alienus est omne incendium injustæ cupiditatis. Ignis alienus omnis ardor avaritiæ. Hic igni nemo mandatur, sed exurit. Sacrificia verò sua alieno incendunt igni, qui Deo serviunt non ex amore, sed pro lucro externo, ut Joannes (u) Rusbrochius scribit rerum divinarum contemplator eximius. De eadem re sic differit (x) Paulinus sanctissimus Nolæ Episcopus. Ignem mihi alienum videtur accendere, quisquis corporeæ, vel secularis alicujus cupiditatis ignem in sacrario sui cordis accendens audet appropinquare altaribus Domini, quæ non recipiunt nisi illius ignis accensionem, de quo ait; Ignem veni mittere in terram. Hic solus ignis igni resistet æterno. Sed dicis mihi. Quomodo possum hunc ignem alienum elongare à meipso, si in peccatis natus sum totus & in peccatis concepit me mater mea? Precare Solem justitiæ, ut oriatur in te, & præoccupet cor tuum in spiritu ardoris. Ipse venit mittere ignem in terram, si hic ignis in altari cordis tui semper ardebit alieno igni locus non erit; à facie enim Domini extinguetur. (y) *Vox Domini intercidentis flammam ignis. Quod si non dixeris*, ait (z) Isaias, *juxta verbum hoc, non erit tibi matutina lux.*

III. Ideò fit Primæ horæ celebratio, ut verbis utar (a) Rabani Mauri, quia in exortu diei oportet ut Solem justitiæ nobis oriri postulemus. Sic incipiente die Evangelici præcepti non surdi auditores (b) primum quærimus regnum Dei, & justitiam ejus, ut & cætera adjiciantur nobis. Sic (c) juxta legem quod primò nascitur Domino consecramus. Sic cum (d) sanctis mulieribus orto jam sole venimus ad monumentum, ut mysticis orationum unguentis ungamus Jesum. Sic cum (e) Rege Liricine interficimus in matutino

t Ambr. annot. 1. in levit. u Rusbroch. de tabern. federis cap. 116. x Paulin. Ep. 29. ad Apulum. y psal. 28. z Isai. 8. 20. a Rab. Maur. de instit. cler. lib. 2. c. 3. b Matth. 6. 33. c Exod. 13. 12. d Marc. 16. 2. e psal. 100.

omnes peccatores terræ : quia, ut ait (f) Hieronymus, orto nobis Sole justitiæ omnes statim cogitationes interficimus, quæ ad peccata nos provocant, & de civitate mentis nostræ disperdimus peccatores. Sic (g) Sapientis admonitionem libenter audimus & efficaciter adimplemus ad ortum lucis adorantes Dominum, ne internæ dulcedinis manna exiguo solis radio calefactum tabescat. Sicut autem ovibus manè ad pascua exeuntibus necessarius est pastor, qui eas à lupis defendat : ita etiam nos, ut docet (h) Amalarius, initio diei ad opera, & mandata Domini surgentes pastoris boni custodia indigemus, qui lupos abigat irruentes, de quibus legimus, & lupo rapit, & dispergit oves. Cæterum (i) hora ista sancta est, qua Dominus noster illusus, consputus, & alapis cæsus Pilato propter nos ligatus astitit, ad omnem contumeliam, & adversitatem patienter sustinendam suo exemplo nos erudiens. Hac item hora post gloriosam resurrectionem in (k) magna piscium captura, qui cum tanti essent non est scissum rete, Ecclesiæ Catholicæ propagationem præfiguravit, & veram carnis resurrectionem in piscis assu comestione evidenter ostendit. Sunt qui scripserint horam Primam celebrari in memoriam Dominicæ Resurrectionis : at omnium rectè sentientium fides est Christum ante solis exortum surrexisse.

§. IV.

De matutinis salutationibus. Prima quando fuerit instituta, & qua hora persolvi debeat.

I. **M**Agnus (a) Leo, quem (b) Abbas Spanhemensis Ecclesiasticæ dictionis Tullium appel-

f Hieron. lib. 2. in Isaiam. g Sap. 16. 28. h Amalar. lib. 4. de div. offic. cap. 2. i Joan. 10. 12. Matth. 27. 1. k Joan. 21. a Leo ser. 7. de Nat. b Trithemius de Script. Eccles.

lat, elegantissima oratione Christianos redarguit, qui manè ad nascentem solem deflexi curvatis cervicibus in honorem se splendoris orbis inclinabant: quod paganitatis quodam spiritu factum dolet sanctus Pontifex. Gentiles enim præterquam quod ipsum solem adorabant, ut jam ostensum est, credebant quoque matutinas salutationes Diis esse gratissimas, quare primam diei horam certis ritibus iisdem nunciabant. Didici hunc morem à Philosopho (c) Medaurenfi, qui in fabula Milesia hæc habet. Inchoatæ lucis salutationibus Religiosi primam nunciantes horam perstrepunt. (d) Tacitus quoque ait. Orientem solem, ut in Syria mos est, Tertiani salutavere, ex nostris autem (e) Arnobius rem indicavit his verbis. Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini collatis ad tibiam vocibus? Obdormiscunt enim superi, remeare ut ad vigilias debeant. In hunc etiam ritum invehitur Romanus (f) sapiens. Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus assidere templorum. Erat autem salutationis matutinæ propria illa vox *Ave*, juxta illud Martialis, (g)

Et matutinum portat ineptus Ave:

Et alibi. *Discurris tota vagus urbe, nec ulla cathedra est,
Cui non manè feras irrequietus Ave.*

Non enim erga Deos dumtaxat, sed etiam erga homines hujusmodi salutationibus utebantur. Quo verò ritu Deos salutaverint, Barnabas (h) Briffonius in doctissimo libro Formularum luculenter ostendit. Hæc est gentium consuetudo, quam Leonis reprehensio suggillat. Ne quis fortè parum lineæ mentis primæ horæ officium, aut orationis ad orientem mysteria tanti viri auctoritate sustollere conetur; satis clarè se explicat S. Doctor, dum ait: Expergiscere ô homo, utere creaturis quomodo utendum est, & quicquid in eis pul-

c Apuleius lib. 11. d Tacit. l. 3. hist. e Arnobius 7. contragentes. f Senec. ep. lib. 1. ep. 16. Id. lib. 4. ep. 79. Briffon. de form. lib. 1.

DIVINÆ PSALMODIÆ. CAP. VI. 189
chrum, atque mirabile est, refer ad laudem, & glo-
riam conditoris. Utinam corda nostra veri luminis ju-
bar illustret. Lux pietatis veri splendor orientis est.
Quantum distat à splendore solis soli hujus caligo!
Orandum igitur, ut mundi hujus tenebras claritatis
sux radiis expellat Deus.

METRUM XII.

*M*agne Rex terra, nitidique cœli,
Christe, qui nutu moderaris orbem,
Mentis arcanum jubar, & paterna
Lucis imago.

O sacrum cœli decus, & corusci
Luminis candor sine nube fulgens,
Huc ades, pura tibi dum sacramus
Carmina voto.

Serviunt cursu tibi concitato
Nox, dies, annus, properique menses,
Teque circumstant glomerata blandis,
Astra choreis.

Huc nitens cæcis malè pulsa terris,
Lux ades nulla temerata nocte,
Mysticum lumen, niveosque nobis
Annue mores.

Pax, fides tecum, pietas, & omnis
Audeat virtus remeare ab alto.
Pectus illustra, refluatque summi
Flumen amoris.

Erudi terras meliore flamma,
Et per ignotas tibi fundat oras
Prodigus laudes populus sacratam
Pronus ad aram.

Annuos cultus, patriosque ritus
Latus antiqua renovare pompa
Indus, & Maurus, gelidique discas
Incola Ponti.

III. Porro quod spectat ad officium Primæ, nulla ejus expressa mentio apud Patres Cassiano antiquiores reperitur, quicquid dicant Franciscus (i) Turrianus vir alioquin eruditissimus in notis ad Clementem Romanum, & (k) Marianus Victorius vir etiam emunctæ naris in scholis ad Epistolas Divi Hieronymi. Ista enim, & alii Patres cum manè orandum esse dicunt, non de Prima, sed de Laudibus matutinis intelligi debent, quod disertè demonstrat exactissimus Scriptor (l) Marcellus Francolinus. Tametsi autem Franciscus (m) Suarez de hujus assertiois veritate dubitare videatur, certum est tamen quod (n) Cassianus asserit testis omni exceptione major, Primam scilicet suo tempore in suo Bethleemico Monasterio celebrari cœpisse, ne Monachi post Laudes usque ad Tertiam otiosi, & somnolenti jacerent in cellis, cum nulla conventus necessitas eos ad orationem exire compelleret. Vocat eam alteram matutinam, quam à matutinis laudibus ex eo distinguit, quod hanc tribus Psalmis absolvi dicit: ad laudes verò decantari ait psalmum *Laudate Dominum de cælis* cum duobus sequentibus. Porro quinquagesimum, inquit, & sexagesimum secundum, & octogesimum nonum huic novellæ solemnitati novimus fuisse deputatos. Nec est quod scrupulum alicui moveat Augustinus, qui initio secundæ regulæ expressam Primæ mentionem facit: nam præter alias conjecturas satis evidentes quas censores operum Augustini notarunt, vel ex hoc liquet falsò ei attributam hanc Regulam, quam idè Lovanienses Theologi inter Pseudepigrapha relegarunt. Similiter hymnus Primæ, qui criticorum animum vellicare poterit, vel non est Ambrosii, vel ab eo compositus, ut privatim dicebatur, postea publico Primæ officio aptatus fuit. Hæc de Latinis Patribus dicta sunt, nam si ad Græcorum cal-

i Turrian. ad c. 34. lib. 8. constit. apostolic. & Mar. Vict. ad ep. 7: Hier. ad Ictam. l. Francolin. cap. 14. m Suarez de relig. l. 4. cap. 3. n Cassian. lib. 3. de instit. cœnob. c. 3, 4, & 6.

culos res ista revocetur, sunt quide Prima Chryso-
 stomum, & Athanasium loquutos asserant. Hic enim li-
 bro de virginitate, Sol, inquit, exoriens videat librum
 in manu tua. Ille autem in fine libri primi de orando
 Deum, Dic mihi, ait, qua fronte solem intueberis,
 nisi prius adoraveris, qui lumen illud dulcissimum
 oculis tuis mittit? Sed hæc testimonia de privata ora-
 tione intelligi possunt: Primæ autem officium, cui sa-
 tis superque est mille & amplius annorum vetustas, sta-
 tim post ortum solis persolvi debet. Patet id manife-
 stè tum ex Cassiano, tum ex Amalario, & Hugone,
 tum etiam quia à prima hora diei, à prima scilicet ho-
 ra post ortum solis denominatur. Cum enim diem ar-
 tificialem pro celebrandis horis Canonicis in quatuor
 partes divisissent Antiqui, solebant in fine singularum
 partium singulas Canonicas preces singulis trihoris per-
 solvere. Sed cum postea Primam, & Completorium pro
 initio, & fine diei adinvenissent, jam ex prima diei
 parte, quæ primam, secundam, & tertiam horam con-
 tinebat, & officio Tertix assignabatur. primam ho-
 ram pro officio Primæ separarunt: duodecimam pro
 Completorio, ut supra capite tertio explicatum est.
 (o) Drogo Abbas in ipso solis exortu celebrandam
 esse Primam existimat: sic enim scribit. Horæ primæ
 laudatio à sanctis Patribus ex oriente sole constituta est
 celebrari: quæ si aliquando tardius, vel celerius ne-
 gotiis exigentibus celebretur, nobis horæ debitæ offi-
 cium congruo tempore persolventibus, hujus similiter
 & cæterarum statutus terminus penes eum, cui cun-
 cta sunt præsentia, relinquatur.

• Drogo Abb. tract. de horis canonicis.